

ПСИХОЛОГІЯ СТАНОВЛЕННЯ ДИСПЕТЧЕРА ПОВІТРЯНОГО РУХУ ЯК ПРОФЕСІОНАЛА ДЛЯ РОБОТИ В
ЦИВІЛЬНІЙ АВІАЦІЇ

Ситник О.Г., Ситнянських Л.М. (Україна, м. Київ, ІАН НАУ)

Вступ. У аналізі суті процесу становлення авіаційного професіонала, яким є диспетчер управління повітряним рухом (УПР) будь якого аеропорту України для роботи в цивільній авіації, основоположними є ідеї діалектики про становлення специфічного соціально-педагогічного процесу.

Розглядаючи становлення майбутнього авіаційного фахівця, яким є майбутній диспетчер УПР, психологія процесу становлення авіаційного професіонала для роботи в цивільній авіації (ЦА) розглядає як безперервний процес цілеспрямованої професійної зміни особи авіатора під впливом соціальних дій і власної активності в самоудосконаленні. Психологія і педагогіка припускають, що у міру становлення особи росте цілісність, інтегрованість її соціальної, психолого-педагогічної організації, посилюється взаємозв'язок різних властивостей і якостей (особових і професійних), накопичуються нові потенції розвитку авіаційного професіонала для роботи в ЦА.

Історія питання. Англійський учений [1] одним з перших спробував досліджувати роль людського чинника у виникненні аварійних ситуацій. У 1928 році він опублікував результати аналізу 75 тисяч аварій і встановив, що 88% з них були викликані діями людини, 10% - умовами навколишнього середовища, і 2% - "діями Бога". Подальший розвиток авіаційного цивільного транспорту додав завданню контролю і обліку людського чинника ще більшу актуальність.

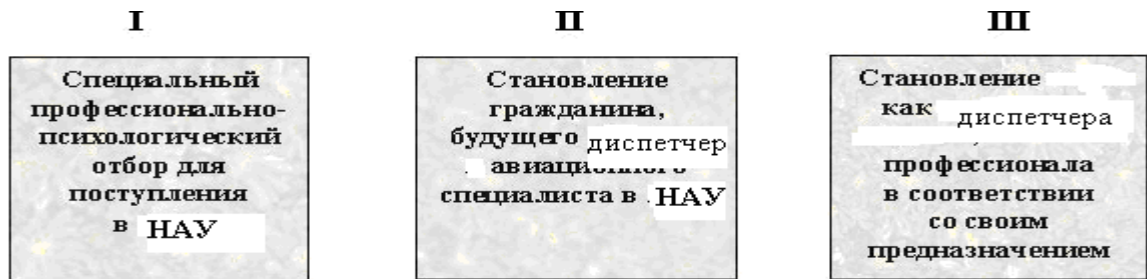

Рис.1. Схемні етапи процесу професійного становлення авіаційного диспетчера УПР як майбутнього професіонала в ЦА.

Актуальність дослідження проблеми якості професійного становлення авіаційного диспетчера як майбутнього професіонала в ЦА відома спеціалістам [2] через методи рішення завдань оцінювання, які засновані на використанні експертних систем. З подальшого викладу буде видно, що всі вони є модифікаціями загального завдання оцінювання професійного становлення, який є багатогранний процес, що охоплює тривалий період життя авіатора, в якому можна виділити три найважливіші етапи: спеціальний професійно-психологічний відбір; навчання і виховання у НАУ; професійна діяльність в аеропорту як, взагалі, авіаційного інженера, спеціаліста групи керівництва польотами, диспетчера УПР, фахівця аеродромно-технічного забезпечення [11] тощо.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями полягає в дослідженні взаємозв'язку різних характеристик та їх впливу на схемні етапи процесу професійного становлення авіаційного професіонала пропонується представляти таким чином. На першому і другому етапі в ході спеціального професійного психологічного відбору виявляються основні завдатки, здібності, мотивація, наприклад, до навчання у НАУ, а також довготривала позитивна спрямованість на професійну діяльність диспетчера УПР. Професійне становлення майбутнього професіонала, як диспетчера УПР, у НАУ пропонується розглядати як складний психолого-педагогічний процес, який вирішує наступні основні завдання:

- всесторонній розвиток особи громадянина і фахівця як диспетчера УПР;
- формування позитивної професійної спрямованості;
- розвиток пізнавальної і емоційно-вольової сфер;
- придбання основних знань по спеціальних дисциплінах;
- розвиток навиків і умінь по конкретній спеціальності;
- формування основ професійне важливих якостей особи авіатора.

В ході третього етапу професійне становлення авіатора (диспетчера УПР, іншого авіаційного фахівця) включає всю систему психологічного забезпечення і підготовки особового складу відповідно до його призначення. Схематично основні завдання, що вирішуються в ході професійного становлення авіаторів виглядають таким чином, як представлено на (рис.2 і рис.3)

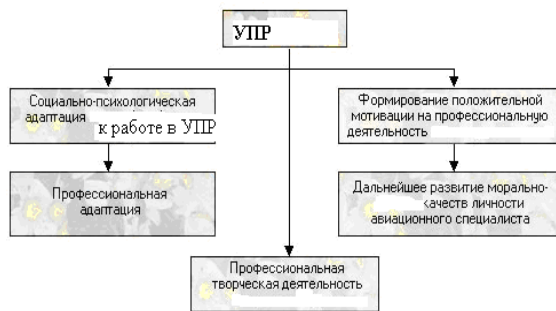

Рис. 2. Схема основных завдань.

Рис.3. Форма вирішення основних завдань.

Метою дослідження є розробка якісної сучасної технології підготовки диспетчера УПР з урахуванням впливу і взаємозв'язку різних характеристик процесу навчання. Прояв творчості в професійній діяльності означає, що професійне психолого-педагогічне становлення (диспетчера УПР, авіаційного інженера, спеціаліста групи керівництва польотами, фахівця аеродромно-технічного забезпечення), відбулося у майбутньому. Таким чином, процес професійного становлення проходить ряд етапів, кожен з яких характеризується властивими йому психолого-педагогічними особливостями. Їх облік дозволяє виробити найбільш дієві заходи по підвищенню ефективності професійної діяльності і скороченню термінів того, що вводить до ладу молодого авіаційного фахівця. Основними джерелами професійного становлення є суперечності між досягнутим рівнем розвитку особи і вимогами, які пред'являє професійна діяльність до системи вже сформованих знань, умінь і навиків, а також індивідуально-психологічними властивостями і якостями особи [1].

Новий підхід для вирішення проблем викладений в гіпотезі [4] полягає в наступному. Припустимо в експерименті, що справа в тому, що у нашій постановці завдання професійне становлення припускає використання сукупності розгорнутих за часом прийомів соціально-психологічної дії на особу, її включення в різноманітні види діяльності, що мають на меті сформувати і далі розвинути систему визначених професійно важливих якостей, норм поведінки і індивідуальних способів виконання своєї професійної діяльності. У становленні авіатора виразно видно дві сторони: формування професіонала і особи в їх єдності. Тобто, мова йде про безперервному співвідношенні рівня

розвитку професійно важливих якостей диспетчера УПР з рівнем вимог, що пред'являються, до його професійної діяльності. Професійне становлення опосередкує життєвим досвідом авіатора, що заломлюється через його індивідуальні особливості і, зрештою, залежить від зовнішніх умов. Основою, засобом і умовою становлення є мотивована і психолого-педагогічески організована професійна діяльність. У практиці професійну підготовку досить широко застосовуються різноманітні методи психологічної регуляції функціональних станів. Психогенні засоби регуляції і саморегуляції психічних станів авіаторів супроводжують весь процес оволодіння професійною майстерністю.

Для большей наглядности при рассмотрении духовно- профессионального самоопределения представим его в виде некоего психосоциального образования, изображенного в виде гипотетической диаграммы (рис.3). Здесь по горизонтали расположена шкала "эмпиричность-духовность", а по вертикали шкала "интеллектуальность". С учетом основных концепций аналитической психологии и диалектической психотерапии К.Юнга [1] и трансперсональной психологии и эмпирической психотерапии С.Грофа [2], включая их трансцендентные направления, а также ориентируясь на исследования надежности и духовности профессионала В.А.Пономаренко [5] рассмотрим

взаимоотношение факторов духовности и профессиональности. Но прежде отметим, что данная диаграмма, хотя и является гипотетической, все же построена на основании определенного опыта практической работы и эмпирических психологических исследований.

Характерные точки: 0- точка "возрождения" ("начала");
 1- точка "Самостоятельности";
 2- точка "смерти" ("конца");
 3- точка "выбора" (бифуркации).

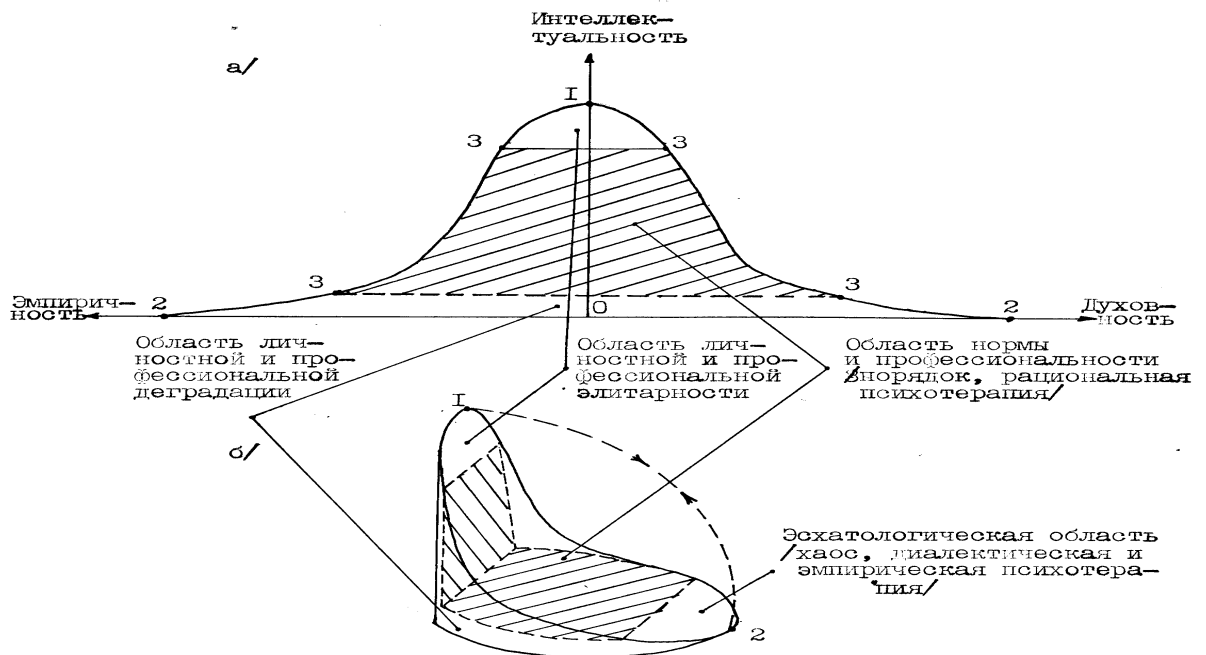

Рис.3. Характерные области личностного психического пространства в процессе духовно-профессионального самоопределения.

253. Ситник О.Г., Ситнянських Л.М. . Психологія становлення диспетчера повітряного руху як професіонала для роботи в цивільній авіації // АВІА–2013: Тез докл. XI Міжнародної науково-технічної конференції. 21-23 травня 2013 р. – К.: НАУ. Т.2. 2013. – С.